

Валерія Чурікова

Науковий керівник – викл. Чиркова М.Ю.

м. Полтава

КОНЦЕПЦІЯ «ЧОТИРЬОХ ПРОСТОРІВ» ЯК ВЕКТОР ЗМІН БІБЛІОТЕК

У контексті трансформацій функціонального призначення сучасних культурно-освітніх закладів особливої актуальності набуває концепція бібліотеки як відкритого публічного простору для зустрічей. Дослідницький проект PLACE («Публічні бібліотеки – арени для громадянства»), який виконувався у Норвегії та Швеції протягом 2007-2012 років, підтвердив значний потенціал бібліотек у створенні комфортного середовища для взаємодії різних соціальних груп. Результати дослідження показали, що майже половина відвідувачів використовує бібліотеку як місце для спілкування з незнайомцями, що сприяє формуванню полікультурного простору та розвитку згуртованості громади. Така трансформація бібліотечного простору відповідає принципам фокусування на потребах відвідувачів та підтверджує сучасну місію бібліотеки як центру розвитку громади.

У 2010 році данськими дослідниками була розроблена прогресивна модель розвитку бібліотек відповідно до викликів сучасного суспільства: концепція чотирьох просторів бібліотеки. Ця модель охоплює чотири ключові простори – навчання, натхнення, зустрічей та подій – що допомагають переосмислити функціонування бібліотек як інтегрованих центрів культури, освіти та спільних дій.

Перший простір – навчальний – передбачає створення умов для безперервної освіти та самоосвіти користувачів. У цьому просторі бібліотека виступає як освітній центр, де відвідувачі можуть здобувати нові знання, розвивати навички та компетенції.

Для задоволення різних потреб користувачів бібліотека повинна мати лекційні зали, зони для групової роботи, комп'ютерні класи, лабораторії та

місця для індивідуальних занять. Зони мають бути гнучкими, щоб адаптуватися до різних видів активностей (лекції, тренінги, самостійна робота). Кожну зону треба оснастити необхідним обладнанням (проектори, комп'ютери, лабораторне обладнання) та меблями.

Бібліотеки повинні бути доступними для всіх, включаючи людей з інвалідністю. Необхідно створювати спеціальні умови та надавати додаткові послуги для цієї категорії користувачів. Сучасні технології значно розширюють можливості для людей з інвалідністю отримувати доступ до інформації та навчатися.

Крім фізичного простору, бібліотека повинна надавати різноманітні послуги, такі як:

- доступ до електронних ресурсів.
- консультації фахівців.
- освітні заходи.
- програми для різних вікових груп.

Бібліотека повинна співпрацювати з іншими інституціями (школами, університетами) для розширення своїх можливостей. Крім того, використання сучасних технологій (веб-сайти, онлайн-платформи) збільшить можливості бібліотеки як освітнього центру.

Другий простір – надихаючий – спрямований на розвиток творчого потенціалу відвідувачів. У цьому просторі бібліотека стає місцем для творчості, експериментів та інновацій. Тут можна розмістити творчі майстерні, мультимедійні студії, простори для проведення мистецьких заходів. Це середовище стимулює креативне мислення та сприяє розвитку творчих здібностей користувачів.

Простір натхнення в бібліотеці повинен бути комфортним, цікавим і доступним для всіх користувачів, незалежно від їхніх інтересів. Бібліотека пропонує різноманітні творчі матеріали та заходи, які сприяють розвитку уяви особистості та соціальних навичок. Створення простору натхнення дозволяє бібліотекам стати центрами громади, де люди можуть обмінюватися досвідом та ідеями. Створення простору натхнення в бібліотеці – це не лише оновлення

інтер'єру, а й зміна підходу до роботи з користувачами. Це інвестиція в розвиток громади та створення умов для всебічного розвитку особистості.

Третій простір – зустрічей – перетворює бібліотеку на місце соціальної взаємодії та комунікації. Цей простір забезпечує можливості для спілкування, обміну думками, проведення дискусій та культурних заходів. Простір зустрічей може бути розташований як всередині, так і зовні бібліотеки. Такий простір доцільно адаптувати під різні типи заходів та аудиторії з огляду на те, що бібліотеки пропонують як формальні, так і неформальні зустрічі.

Проекти PLACE в Норвегії та Швеції підтвердили важливість бібліотек як місць зустрічей. Завдяки організації простору для зустрічей бібліотеки сприяють соціальній згуртованості та інтеграції. Створення спеціальних зон для зустрічей в бібліотеках – це необхідний крок для реалізації її соціального призначення.

Четвертий простір – подій – надає можливості для самовираження та активної участі користувачів у створенні культурного продукту. Бібліотека є важливим центром комунікації громади, який може організовувати різноманітні заходи. Створення такого простору сприяє залученню нового кола читачів, популяризації бібліотеки, створенню її позитивного іміджу у суспільстві. Відвідувачі отримують можливість зустрічатися з авторами, брати участь у творчих майстернях, лекціях, дискусіях, а також вони можуть створювати власний контент, презентувати свої роботи.

В Україні концепція чотирьох просторів є особливо актуальною для публічних бібліотек об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Завдяки її втіленню ці заклади перетворюються на інноваційні, багатофункціональні простори, де мешканці можуть розвивати власний творчий потенціал, здобувати нові знання та взаємодіяти між собою.

Данська модель, адаптована експертами Української бібліотечної асоціації та Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, націлена на створення комфортних, відкритих і доступних бібліотек, здатних задовольнити потреби громадян у фізичному й цифровому просторі. Її використання в публічних бібліотеках сприяє побудові клієнтоорієнтованих

закладів, де акценти зміщуються від суто бібліотечних функцій до активного культурного й соціального центру [1].

Бібліотечні заклади Полтавської області теж використовують модель чотирьох просторів для організації своєї діяльності. Зокрема, у Чорнухинській публічній бібліотеці можна спостерігати елементи всіх чотирьох просторів, хоча вони реалізовані в традиційному форматі. Навчальний простір представлений через надання доступу до літератури, довідково-інформаційного апарату бібліотеки та виконання віртуальних довідок. Простір натхнення та досвіду реалізується через організацію масових заходів з популяризації літератури. Простір зустрічей забезпечується читальним залом, а продуктивний простір проявляється через можливість використання електронних ресурсів та Інтернету. Бібліотека пропонує як безкоштовні, так і платні послуги, що розширює можливості для відвідувачів [2].

Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади (ЦБ ПМТГ) демонструє більш сучасний підхід до впровадження концепції чотирьох просторів. Навчальний простір тут розширений за участі в проекті «Бібліоміст» та створеній мережі хабів цифрової освіти в 19 філіях. Простір натхнення яскраво представлений через літературно-мистецький простір БібліоХаб та дитячий креативний простір В-zone. Простір зустрічей реалізований через коворкінг-центр у бібліотеці-філіалі №1 та проведення зустрічей із сучасними українськими письменниками в рамках проекту «ЛітОрбіта». Перформативний(подій) простір проходить через активну співпрацю з громадськими організаціями, творчими спілками та участь у різноманітних проектах, включаючи волонтерську діяльність під час війни.

Особливо варто відзначити, що ЦБ ПМТГ активно трансформується в сучасний громадський простір, де всі чотири простори гармонійно поєднуються та взаємодоповнюють один одного, створюючи комфортне середовище для різноманітних груп користувачів [3].

Концепція чотирьох просторів в бібліотеці є потужним інструментом для трансформації традиційних бібліотечних моделей та адаптації їх до потреб сучасного суспільства. Впровадження цієї концепції передбачає комплекс

заходів: від перепланування приміщень та оновлення технічного оснащення до розширення спектру послуг та розвитку нових компетенцій бібліотекарів. Гнучкий простір, який легко адаптується до різних потреб користувачів, стає ключовим елементом такої трансформації, а також стимулює розвиток громадських ініціатив щодо вирішення різноманітних місцевих проблем. Таким чином, концепція «чотирьох просторів» є ефективним шляхом до модернізації бібліотек, перетворення їх на сучасні відкриті та інноваційні установи, які відіграють важливу роль у розвитку суспільства знань і інтеграції громад.

Джерела та література

1. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник / автори-укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко; Українська бібліотечна асоціація. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.
2. Публічна бібліотека ім. Г. С. Сковороди. URL: <http://surl.li/timozr>. (дата звернення: 05.11.2024)
3. Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади. URL: <https://cbs.poltava.ua/index.php/pro-nas> (дата звернення: 05.11.2024)